

Η ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΚΟΙΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΗΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΥΨΗΛΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

- Το Κοινοτικό σύστημα ως μορφή Τοπικής Αυτοδιοικήσεως κατά την Οθωμανοκρατία υπήρξε θεσμός επιβιώσεως των Ρωμαϊκών Κοινοτήτων
- Οι εφοροδημογέροντες σε συνεργασία με τους εκκλησιαστικούς και σχολικούς εφοροεπιτρόπους υπό την προεδρία των εκασταχού Πατριαρχικών Μητροπολιτών συνέβαλαν στην εκπαιδευτική οργάνωση και πολυδιάστατη ανάπτυξη και πρόοδο των Ελληνορθόδοξων Κοινοτικών Ενοριών

Η ιστορική ιχνηλασία αναφορικά με την εσωτερική λειτουργία και τις αρμοδιότητες των κοινοτικών οργάνων πιστοποιεί την ιστορική αλήθεια ότι ο «κοινοτικός θεσμός» υπό την επίβλεψη και μέριμνα των κατά τόπους Μητροπολιτών του Οικουμενικού Πατριαρχείου υπήρξε το «ζωντανό κύτταρο» για την κοινωνική, οικονομική, εκπαιδευτική και εν τέλει εθνική, επιβίωση του υπόδουλου Γένους, ενώ στην σύγχρονη εποχή η ανυπαρξία του «κοινοτικού πνεύματος» στις ενορίες και στην κοινωνία έχει καταστήσει τις ανθρώπινες σχέσεις σε απρόσωπες, εγωκεντρικές, φίλαυτες και αφιλάνθρωπες «παράλληλες συνυπάρξεις» ατομικών μονάδων και όχι προσώπων.

Μετά την κατάλυση του βυζαντινού κράτους και την επικράτηση των Οθωμανών στην καθ' ημάς Ανατολή ο μόνος θεσμός που επεβίωσε μέσα στους «σκοτεινούς αιώνες» της επαράτου δουλείας και υπήρξε η όντως «Κιβωτός της Σωτηρίας» των υπόδουλων Ρωμιών ήταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο μεριμνούσε δια των εκάστοτε Πατριαρχών, της Αγίας και Ιεράς Πατριαρχικής Συνόδου και των κατά τόπους Μητροπολιτών για την άρτια οργάνωση, πρόοδο και ανάπτυξη των ρωμαϊκών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι Ελληνορθόδοξες κοινότητες, οργανωμένες σε ενορίες, οι όποιες ανήκαν στο Rum Millet, επιβίωσαν παρά τις δυσβάστακτες αντιξοότητες χάρη στα προνόμια που είχαν παραχωρηθεί στο Οικουμενικό Πατριαρχείο από της εποχής του Μωάμεθ Β' του Πορθητού. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως «Εθναρχούσα Εκκλησία» και θεσμός του Γένους επέτυχε συν τω χρόνω, με σύνεση και διάκριση, να ενισχύσει την ίδρυση και οργάνωση ενός άλλου παράλληλου ζωτικής σημασίας θεσμού, που ήταν η «κοινότητα», όπου ο οθωμανοκρατούμενος ελληνισμός οργάνωσε κοινωνικά, εκκλησιαστικά, εκπαιδευτικά και οικονομικά τη ζωή του εντός του πλαισίου το οποίο όριζαν τα παραχωρηθέντα υπό των Σουλτάνων Προνόμια μέχρι και τα μέσα του 19 ου αιώνα.

Η μεγάλη τομή για την ανάπτυξη και πρόοδο των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων συνετελέσθη με την έκδοση από τον Σουλτάνο Αβδούλ Μετζήτ (1839-1861) δύο

υψίστων Σουλτανικών Διαταγμάτων: α) του Χαττ-ι-Σερίφ του Γκιουλχανέ δια του οποίου άρχιζε η περίοδος των Τανζιμάτων (μεταρρυθμίσεων) και ανεγνωρίζετο για πρώτη φορά η ισότητα των Χριστιανών και Ιουδαίων προς τους Μουσουλμάνους υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ειδικότερα εδίδετο η υπόσχεση σεβασμού της τιμής και της περιουσίας όλων γενικά των υπηκόων του Σουλτάνου, μεταρρυθμίσεων στην απονομή της δικαιοσύνης και καταργήσεως της εκκληπορίας (που καθιστούσε εξοντωτικό το φορολογικό σύστημα) και της γενικής υποχρεωτικής στρατείας. Και β) το Χαττ-ι-Χουμαγιούν, το οποίο, όπως γράφει ο πολύς ιστορικός Μητροπολίτης Ηρακλείας Φιλάρετος Βαφείδης, «... ανεγνώριζε τας πνευματικές προνομίας και ατελείας των χριστιανικών κοινοτήτων, εξησφάλιζε την πλήρη θρησκευτικήν ελευθερίαν των διαφόρων θρησκευμάτων, παρεχώρει την άδειαν του εγείρειν και επισκευάζειν ναούς, σχολεία και φιλανθρωπικά ιδρύματα, απέκρουσε την βιαίαν ανεξιθρησκείαν, διεκήρυτε την πλήρη ισότητα των υπηκόων, απηγόρευε την προτίμησιν θρησκευτικής τινος κοινότητος υπέρ την άλλην, παρείχεν εις πάντας το δίκαιον του αναλαμβάνειν διάφορα αξιώματα και επισκέπτεσθαι τα σχολεία του κράτους, διέτασσε το καταρτισμόν μικτών δικαστηρίων, επέτρεπε την εξαγοράν της στρατιωτικής υπηρεσίας και το δίκαιον του έχειν τους ξένους ιδιοκτησίας, επέβαλλε απόλυτον ανεξιθρησκείαν...».

Ο καθηγητής Χαράλαμπος Παπαστάθης αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «στην πράξη η αυτοδιοίκηση των μη μουσουλμανικών πληθυσμών περιοριζόταν μέσα σε θρησκευτικά πλαίσια. Συγκεκριμένα: α) στα καθαρώς θρησκευτικά ζητήματα, όπως ήταν η εκλογή και η ισοβιότητα των επισκόπων, η ανέγερση ναών, β) σε θεσμούς που είχαν προέχοντα θρησκευτικό χαρακτήρα, όπως τη μνηστεία, το γάμο, το διαζύγιο, τη διατροφή των συζύγων, τις διαθήκες, καθώς και το εφαρμοστέο ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο και την άσκηση της δικαστικής εξουσίας, και γ) στη σύσταση, οργάνωση και λειτουργία των κοινοτικών, φιλανθρωπικών και πολιτιστικών συσσωματώσεων, ακριβώς επειδή κριτήριο για τη συγκρότησή τους ήταν η θρησκευτική ομολογία των μελών τους».

Ύστερα από την έκδοση των δύο παραπάνω Σουλτανικών Φιρμανίων, τα οποία αναγνώριζαν και διατηρούσαν σε ισχύ όλα τα προνόμια που είχαν χορηγήσει οι σουλτάνοι στα μη μουσουλμανικά μιλλέτια, η κάθε θρησκευτική κοινότητα (Millet) ήταν πια υποχρεωμένη να προτείνει μεταρρυθμίσεις του καθεστώτος της. Έτσι το Οικουμενικό Πατριαρχείο δια της συγκροτήσεως ειδικών συμβουλίων συνέταξε τους νέους και σύμφωνους με τις μεταρρυθμίσεις της Υψηλής Πύλης κανονισμούς των Ρωμιών υπηκόων του Σουλτάνου. Οι κανονισμοί αυτοί, με τον τίτλο: «Γενικοί Κανονισμοί περί διευθετήσεως των Εκκλησιαστικών και Εθνικών πραγμάτων των υπό τον Οικουμενικό Θρόνο διατελούντων Ορθοδόξων Χριστιανών υπηκόων της Α. Μεγαλειότητος του Σουλτάνου», συντάχθηκαν και ψηφίστηκαν το 1860 από τα μέλη (κληρικούς και λαϊκούς) του Εθνικού Προσωρινού Συμβουλίου και το έτος 1862 επικυρώθηκαν από τον Σουλτάνο. Από τότε οι Γενικοί (ή Εθνικοί) Κανονισμοί, όπως εύστοχα επισημαίνει ο Χαράλαμπος Παπαστάθης, «αποτέλεσαν τον ειδικό συνταγματικής υφής – θα μπορούσαμε ίσως να πούμε με τη νεώτερη ορολογία –

χάρτη των δικαιωμάτων του Γένους μέχρι το 1923, οπότε και καταργήθηκαν από τη Συνθήκη της Λωζάννης».

Το οργανωμένο λοιπόν κοινοτικό σύστημα ως μια «ιδιαιτέρη ή ιδιότυπη» μορφή τοπικής Αυτοδιοικήσεως μέσω της άριστης συνεργασίας των εφοροδημογερόντων, εκκλησιαστικών και σχολικών εφοροεπιτρόπων με τους κατά τόπους Μητροπολίτες και λοιπούς κληρικούς συνέβαλαν στην πρόοδο και ανάπτυξη των ελληνορθόξων κοινοτήτων όπου παρατηρήθηκε μια αξιόλογη και αξιοζήλευτη ακμή σε εκκλησιαστικό, εκπαιδευτικό, οικονομικό και εν γένει κοινωνικό επίπεδο.

Στον σωζόμενο Εκκλησιαστικό (Κοινοτικό) Κώδικα της παλαιφάτου και θρακοπελάγιας Μητροπόλεως Σηλυβρίας, στον οποίο τα καταγεγραμμένα και υπογεγραμμένα κείμενα χρονολογούνται από την 14^η Φεβρουαρίου 1819 έως και την 14^η Μαΐου 1876, διαπιστώνουμε την αξιοθαύμαστη οργάνωση και λειτουργία του κοινοτικού συστήματος καθώς και την άριστη συνεργασία των εμπλεκομένων αρμοδίων κοινοτικών προσώπων, ήτοι εφοροδημογερόντων, εκκλησιαστικών και σχολικών εφοροεπιτρόπων με τους εκάστοτε Μητροπολίτες Σηλυβρίας για την συνετή διοίκηση και διευθέτηση των κοινοτικών υποθέσεων, των Εκκλησιαστικών, των εκπαιδευτικών και των λοιπών φιλανθρωπικών ευαγών ιδρυμάτων, την τιμία διαχείριση των οικονομικών της κοινότητας, των Εκκλησιών και των σχολείων, την άοκνη και ανύστακτη μέριμνα για την ανέγερση νέων εκκλησιών και εκπαιδευτηρίων με την παράλληλη αξιοποίηση της κοινοτικής παρουσίας προς όφελος της απρόσκοπτης λειτουργίας των εκπαιδευτικών και λοιπών κοινοτικών ιδρυμάτων (καταστημάτων) μέσω της εξασφάλισης της μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού και των λοιπών λειτουργικών οικονομικών αναγκών αυτών. Ιδιαίτερη μνεία στις σελίδες του κοινοτικού Κώδικος γίνεται στους Μεγάλους Ευεργέτες, Ευεργέτες, Δωρητές και Συνδρομητές υπέρ των Εκκλησιών και Εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της ελληνορθόξου Κοινότητας Σηλυβρίας.

Χάριν δε της ιστορίας αναφέρουμε ότι ο σωζόμενος κοινοτικός Κώδικας ανοίγει με την καταγραφή του κειμένου, το οποίο «ιδία χειρί» συνέταξε ο Μητροπολίτης Σηλυβρίας Διονύσιος (1821-1826) με την ανάληψη των αρχιερατικών του καθηκόντων στην έδρα της εκκλησιαστικής Επαρχίας του, όπου γράφει: «...ήλθον εις την Ιεράν μου ταύτην μητρόπολιν, απολαύσας μετά χαράς και ευχαριστίας τους ευλογημένους χριστιανούς μου, ευλόγησα αυτούς κατά το απαραίτητον μου χθες, ο δε γε Θεάνθρωπος Σωτήρ ημών Χριστός δια πρεσβειών της Κυρίας ημών Θεοτόκου ενισχύσει και οδηγήσει καμέ εις ποιμαντορίαν πνευματικήν του εν χειρισθέντος μοι λογικού ποιμνίου εν παντί έργω αγαθώ. Αμήν».

Υ.Γ. Το παρόν κείμενο ως ελάχιστον αντιδώρημα αφιερούται εξ άκρας υϊκής αγάπης και εξιδιασμένου σεβασμού στην ιερά και άληστο μνήμη του Μεγάλου φιλογενούς και φιλόμουσου Διδασκάλου της Πολίτικης Ρωμηοσύνης και του ευσεβούς Γένους μας αιιδίμου Καθηγητού Δημητρίου Φραγκόπουλου «ανθ' ων προσήνεγκε τω Γένει παντί και τη Εσταυρωμένη Μητρί Αγία Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδι Εκκλησία».